

Inleiding COGGG conferentie 'Gezamenlijke erfenis, gezamenlijke uitdaging'. 16 mei 2014

Prof.dr. Barend Kamphuis, GKv, hoogleraar te Kampen.

Inleiding

'De 21^e eeuw is anders dan de 16^e eeuw. We hebben te maken met secularisatie, kerkleegloop en te vrezen is dat (een deel van de jeugd) zich vervreemdt van de kerk. Kunnen we in de erkenning van de uitdagingen waarvoor wij staan tot een gemeenschappelijke aanpak (vanuit onze erfenis) komen en daar ook concrete vormen aan verbinden?'

Deze vraagstelling is ons voorgelegd. De omschrijving is herkenbaar. De genoemde ontwikkelingen grijpen diep in, in het persoonlijk en kerkelijk leven. Alle reden voor een dag van verootmoediging en boete, zoals de Gereformeerde Gemeenten in Nederland afgelopen zondag gehouden hebben.

Toch zegt de Schrift: 'Vraag jezelf niet af waarom het vroeger beter was dan nu. Het getuigt van weinig wijsheid als je daarnaar vraagt' (Pred. 7: 10). De klacht over achteruitgang van het geestelijk en kerkelijk leven, over vermindering van kennis bij de jeugd, over toename van zedeloosheid is van alle tijden. Dat leert ons onze zorgen over onze eigen tijd te relativieren. Belangrijker nog: het leert ons om alleen op God te vertrouwen. Alle tijden zijn in zijn hand, onze tijd niet minder dan de 16^e eeuw. Ook in 2014 zeggen we 'Anno Domini'. Ook nu heeft Jezus Christus alle macht in de hemel en op de aarde. Kerkverlating en secularisatie veranderen daar niets aan.

Daarom is het goed dat ons gevraagd is naar de *uitdagingen* die we zien. Zorgen zijn er genoeg. Maar we luisteren naar de apostel Paulus: 'Wees over niets bezorgd, maar vraag God wat u nodig hebt en dank hem in al uw gebeden' (Fil. 4: 6). Van ons wordt geen getob gevraagd, maar verantwoordelijkheid, concreet onze verantwoordelijkheid als theologen om ons denken in dienst te stellen van de voortgang van het evangelie en van de vergadering van de gemeente van Jezus Christus.

In het vervolg wil ik het hebben over de bron van onze theologie, daarna over de katholiciteit van de gereformeerde theologie, haar breedte, haar diepte en haar zwakte.

1. De bron

Onze eerste verantwoordelijkheid als theologen is alles te verwachten van de Heilige Geest. Goede, actuele theologie is niet maakbaar. Conferenties als deze kunnen er dienstbaar aan zijn, maar meer ook niet. 'Het is niet onze zaak, de dag te voorspellen – maar die dag zal komen – waarop weer mensen geroepen worden het woord van God zo uit te spreken dat de wereld daaronder verandert en vernieuwt ...Tot dan zal de zaak van de christenen stil zijn en verborgen; maar er zullen mensen zijn die bidden en gerechtigheid doen en op Gods tijd wachten'. Dat schreef Bonhoeffer in mei 1944 vanuit de gevangenis aan zijn petekind op diens doopdag. Het woord, het goede woord op de juiste plaats, moet ons gegeven worden. Daarom komen wij ook niet verder met het maken van verwijten aan onze voorgangers of aan elkaar. Theologie is nu eenmaal geen wiskunde, waarin de slimste het verste komt. Theologie is gebed, strijd en bezinning voor Gods aangezicht, oratio, tentatio, meditatio, zoals Luther zei. Daarom is het goed hier bij elkaar te zijn en samen onze verwachting op God te stellen.

2. Katholiciteit

Wat heeft de gereformeerde theologie vandaag te bieden? Laat ik beginnen met ervoor te waarschuwen de kracht van onze theologie vooral te zoeken in dat waarin ze van anderen verschilt. Voor je het weet ben je dan vervallen tot een theologische sekte. Het is uitstekend als een restaurant er 'specialités de la maison' op na houdt. Maar een kerk of een theologieopleiding moet zich er verre van houden. Er is 'één hoop, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen' (Ef. 4: 4-6). Daarom geloven we de katholiciteit van de kerk. Sektes gaan er vandoor met één stukje van de waarheid. Het gaat dan alleen nog maar bijvoorbeeld om de gaven van de Geest, of alleen nog maar om de wederkomst, of alleen nog maar om de uitverkiezing. Gereformeerde theologie zal katholiek moeten zijn, staande in de ruimte van het evangelie, bereid om van andere stemmen uit de traditie en uit het heden te leren, haar eigen inbreng niet als het laatste woord te beschouwen, maar echt als inbreng in het gesprek dat in de kerk van alle tijden en alle plaatsen wordt gevoerd. In onze

tijd staat de eenheid van de waarheid onder druk. Ieder heeft zijn eigen waarheid. Dat is een van de uitdagingen waarvoor we staan. We kunnen die uitdaging niet aangaan vanuit ons eigen gelijk. In feite trappen we dan juist in deze valkuil van het postmodernisme. Het Woord en de Geest van onze God gaan onze woorden en onze geesten ver te boven. Overal waar het evangelie klinkt zijn zij aan het werk en hun macht is onweerstaanbaar. Wees bereid je te laten verrassen door dat goddelijk werk, ook op plaatsen en in gemeenschappen waar je dat allerm minst verwacht.

3. De breedte

Ik zie de belangrijkste inbreng van de gereformeerde theologie vooral in de breedte en in de diepte ervan. Laat ik over allebei kort iets zeggen. Eerst over de *breedte*. In de gereformeerde theologie is de goedheid van de schepping een uitgangspunt. 'God keek naar alles wat hij gemaakt had en zag dat het heel goed was' (Gen. 1: 31). In die goede schepping heeft de zonde verwoestend ingewerkt. Maar God heeft de schepping nooit losgelaten. 'Alles wat God geschapen heeft is goed. Niets hoeft te worden verworpen als het onder dank wordt aangenomen, want het is geheiligd door het woord van God en door het gebed' (1 Tim. 4: 4-5). Verlossing is dan ook geen afschaffing van de schepping, maar herstel ervan. Dit zijn elementen die in de gereformeerde theologie altijd een grote rol hebben gespeeld: verzet tegen dualisme, liefde voor de geschapen werkelijkheid die getuigt van haar Schepper. In de neo-calvinistische traditie van Kuyper, Bavinck en Schilder, waaraan ikzelf schatplichtig ben, speelt dat een grote rol. Maar deze overtuiging is niet beperkt tot deze traditie. Ze heeft haar wortels in Calvijns leer over de schepping en over de algemene openbaring. Ik denk dat dit getuigenis van de gereformeerde theologie heel belangrijk is in een tijd waarin religie tot een privézaak dreigt te worden en waarin ook het christelijk geloof verengd dreigt te worden tot de persoonlijke relatie met God. Ook hier staat weer de eenheid van de waarheid op het spel. Er is trouwens ook nog een ander terrein waarbij de theologie van de schepping van groot belang is. Dat is bij het nadenken over de ecologische crisis. Het woord 'schepping' wordt in de dogmatiek in twee betekenissen gebruikt: *creatio activa* en *creatio passiva*: resp. schepping als daad van God en schepping als de werkelijkheid die van die daad het resultaat is. Als je werkelijk de schepping als *creatio activa* gelooft, kun je alleen maar met de grootste eerbied met de schepping als *creatio passiva*

omgaan.

4. De diepte

Wat betreft de *diepte* in de gereformeerde theologie: Er is in de cultuur van onze tijd een reëel besef van de menselijke ontoereikendheid. De hooggestemde verlichtingsidealen zijn vervlogen. De werkelijkheid blijkt niet maakbaar te zijn en het vooruitgangsgeloof moet worden losgelaten. Maar dat gaat niet gepaard met kennis van zonde en schuld en met besef van de totale afhankelijkheid van Gods genade. De gereformeerde belijdenis kent een diepe zondeleer: wij zijn niet alleen niet in staat het goede te doen, wij zijn zelfs uit op het kwaad. Dat is maar geen oordeel over afzonderlijke mensen, dat is het oordeel over ons allemaal. Daarom bevrijdt deze zondeleer ook van moralisme en van het zoeken van zondebokken, iets waar onze samenleving maar al te zeer toe geneigd is. Het is een uitdaging om in onze tijd de betekenis van deze visie op het menselijk tekort onder woorden te brengen. Ik denk dat de bodem er rijp voor is. De gereformeerde belijdenis verwacht tegenover de zonde alles van Gods genade. Alleen de Geest van God kan de macht van het kwaad in ons hart breken. Hij maakt mensen radicaal anders. Hij geeft wedergeboorte, geloof, bekering, liefde. De diepe tonen van deze belijdenis zijn niet somber, maar hoopvol. Wij zijn niet in staat tot iets goeds, behalve als de Geest ons nieuwe mensen maakt. En Hij doet dat in de naam van Jezus Christus. Geen reden voor cynisme en uitzichtloosheid. Ik denk dat het een grote taak is deze inbreng van de gereformeerde theologie opnieuw te doordenken en in te brengen in onze cultuur.

5. De zwakte

Tenslotte nog een uitdaging voor de gereformeerde theologie, maar nu niet op één van haar sterke punten, maar juist in haar zwakte. Ik vrees dat de leer over de kerk en de praktijk van ons kerkzijn ons meest kwetsbare punt is. Dit forum alleen al getuigt ervan: drie dienaren van het Woord, alle drie gereformeerd en orthodox, maar door diepe kerkelijke kloven gescheiden. We vieren niet samen avondmaal, we staan niet op elkaars kansels. Terecht heeft de gereformeerde theologie gebroken met de hiërarchische en op het uitwendige gerichte kerkstructuur van het Rooms-Katholicisme. We hebben er echter niet werkelijk iets

voor in de plaats weten te zetten. We vluchten in de onzichtbaarheid: uiteindelijk gaat het toch om de eenheid van het hart, niet om zichtbare eenheid. Of we vluchten in een hotelkerk, waarin ieder zijn eigen kerkelijk leven leidt zonder wezenlijke verbondenheid met de ander. Of we vluchten in een zoveelste afscheiding en in een vorm van sektarisme. De kerkleer is de zwakke plek van de gereformeerde theologie. Op de afgelopen Nationale Synode noemde Kees van der Kooi het hoofdstuk over de kerk het zwakste hoofdstuk uit de *Christelijke Dogmatiek*, die hij samen met Gijsbert vd Brink heeft geschreven. Terecht. Maar dat ligt niet aan hen beiden. Hier faalt heel onze theologie. Daarmee doen we tekort aan dat wat de wereld van ons verwachten mag. Er is veel verlangen naar gemeenschap, naar gemeenschappelijke identiteit, in onze cultuur. Vanuit het evangelie zouden we daar antwoord op moeten geven. Maar we falen. Nog erger: daarmee schieten we tekort tegenover het evangelie. In het hogepriesterlijk gebed verbindt Jezus onze onderlinge eenheid met de eenheid tussen Hem en ons en die tussen Hem en zijn Vader: 'Ik in hen en u in mij. Dan zullen zij volkomen één zijn en zal de wereld begrijpen dat u mij hebt gezonden' (Joh. 17: 23). De eenheid en de liefde tussen de Vader en de Zoon is volmaakt. Als hun liefde in ons woont, hebben wij ook elkaar lief en zijn wij een. Andersom: Als wij niet een zijn, is Christus dan wel in ons? Hoe kan de wereld dan zien dat Hij de gezondene is van de Vader? De grootste uitdaging voor de gereformeerde theologie in onze tijd is het overwinnen van deze zwakte.